

Undervisning for 100 år siden

Det nye skoleår er i fuld gang. Vi voksne har ingen undskyldning for at lade skolebøgerne ligge, for vi bliver i øjeblikket bombarderet med tilbud fra diverse aften-og studieskoler.

Flere af kommunens skoler kan fejre jubilæum i år: Korsvejens skole 75 år, Løjtegårdsskolen 50 år og Kastrupgårdsskolen 25 år. I den anledning er blikket blevet rettet bagud bl.a. med udstillinger og jubilæumshæfter.

På Lokalhistorisk Samling har vi arkiver fra flere af kommuneskolerne, og jeg er dykket ned i en af de ældre for at beskrive, hvordan undervisningen, skolelokalerne m.m. var på Kastrup skole for 100 år siden. Samtidig har jeg også set lidt på datidens tilbud til voksenundervisning.

Skoler i Tårnby kommune for 100 år siden

På dette tidspunkt var der kommuneskoler både i Tårnby, Tømmerup, Maglebylille og i Kastrup. Foruden disse var der samtidig også en privatskole i hver af de nævnte landsbyer samt Kastrup Glasværks skole. Trods de 5 privatskoler i sognet dengang, er det alligevel bemærkelsesværdigt, at hele 176 børn i Kastrup i 1898 fik undervisning i en privatskole mod 208 i den kommunale skole i byen.

Kastrup skole

Kastrup skole lå dengang i Kastruplundgade. Da den nye Kastrup skole blev bygget på Saltværksvej i 1906, blev den gamle skole benyttet til rådhus og i dag rummer den en fritidsklub.

Skolen i Kastruplundgade havde 2 klasseværelser, i det ene blev de to yngste klasser undervist. Klasselokalerne var udstyret med kateder, skoleborde med blækhus og bænke, tavler, bogreoler og grønne gardiner. Lokalerne blev opvarmet med kakkelovne. På væggene hang der anskuelsesbilleder og landkort.

Kastrup skole i Kastruplundgade ca. 1900. Foto: Carl Flensburg

I 1882 blev der nedsat en kommission af ministeriet, der skulle undersøge de hygiejniske forhold på skolerne. En tidligere undersøgelse af disse forhold på de højere skoler i København havde nemlig påvist sammenhængen mellem elevernes skolearbejde og de hygiejniske forhold. Den nedsatte kommission udsendte et spørgeskema til skolerne samme år. Ud fra svarene fra Kastrup skole får man et godt indblik i disse forhold på denne skole.

Skolebænkene er uden ryglæn men forbundne til bordene. Der benyttes ikke kunstigt lys. Der er frikvarter 2 gange daglig på 15-20 minutter, spise-frikvarteret er ikke længere og maden spises både inde og ude. Læreren straffer børnene både med ekstraarbejde, oversidning og korporligt. Men førstelæreren C. A. Paulsen understreger dog at det sidste sker sjældent!

Der er ingen mødding eller forurenende fabrikker i nærheden. Det sidste skal nu tages med et gran salt for dengang var der både svovlsyrefabrik og glasværk i byen.

Skolelokalerne udluftes kun efter skoletid. Hvad angår rengøring, så vaskes de gipsede lofter og vinduerne 2 gange årligt og der gøres hovedrent 2 gange om året ved eksamen! Der er pissoir med afløb- og børnenes renlighed tilses!

Resultaterne af den landsomdækkende undersøgelse fremgår i øvrigt af Joakim Larsens bog: Bidrag til den danske skoles historie bd. 3 side 428-432

Lærerne

I 1818 kom den første seminarielov, men det var først fra 1899 at lærerne skulle have en eksamen fra et seminarium. I 1859 kom der bestemmelser om en særlig lærerindeuddannelse, men først fra 1867 kunne kvinder blive ansat på offentlige skoler dog til en ussel løn. I 1890'erne blev der oprettet en toårig uddannelse for forskolelærerinder, men de var rangerede langt nede på rangstigen på skolerne.

I 1898 var der på Kastrup skole 208 elever mellem 7 og 15 år gamle fordelt på 6 klasser. Skolen havde 3 lærere. Førstelæreren var C. A. Paulsen, der var født i 1840, og uddannet på Jonstrup seminarium i 1861. Han havde undervist på en skole i Vordingborg og på Ny Sundbyvester skole på Amager, hvorefter han i 1872 var blevet ansat på den nyopførte Kastrup skole i

Glemmer du..

Kastruplundgade. Han underviste de 2 ældste klasser i historie, geografi, dansk, grammatik og skriftlæsning.

Kastrup skole ca. 1895. C.A. Paulsen står bagest til venstre

Andenlærer var Kristian Andersen, der havde taget lærereksamen i Odense i 1894 som 20 årig. Han var blevet ansat ved Kastrup skole i oktober 1894. Han underviste de 2 mellemste klasser i retskrivning, historie og geografi.

Da elevtallet i 1898 var steget til over 200 elever havde sognerådet samme år ansat Emilie Bygum til at undervise de 2 yngste klasser i såkaldte forberedelesklasser. Emilie Bygum havde ingen lærereksamen, og hun var ansat som førskolelærerinde.

I hver af de 2 yngste klasser var der ca. 25 elever, i de næste 2 ca. 50 elever i hver klasse og i de 2 ældste ca. 45 elever i snit. I 1899 bestemte en ny skolelov at der højst måtte være 37 elever i hver klasse. Derfor blev der i 1901 oprettet 2 nye klasser og ansat en seminarieuddannet lærerinde til at undervise disse.

I 1898 fik de 2 yngste klasser undervisning hver dag men kun halvdags, mens de ældste klasser skiftedes til at gå i skole hver anden dag. Der var 254 skolepligtige dage årligt resten blev fordelt på de sædvanlige højtider og sommerferie. Børnene

forsømte i alt 304 dage med lovlig grund og hele 834 uden! Desværre er der i dagbøgerne for 1898 kun i et enkelt tilfælde oplyst grunden til den ulovlige forsømmelse og det var at moderen var syg.

Undervisningen.

Undervisningsmaterialerne blev i princippet bestemt af skolekommissionen men fra sidste halvdel af 1800-tallet udsendte undervisningsministeriet lister over anbefalede lærebøger.

Foruden de nævnte fag under lærerne blev der undervist i religion, læsning, skrivning, regning, sang og gymnastik.

Undervisningsmaterialet bestod for de 2 forberedelseklasser i 2 bogstavstabeller og 1 taltabel samt 24 læsebøger skrevet af Matzen.

De øvrige klasser benyttede også læsebøger skrevet af Matzen, Skriftlæsning var også på programmet efter, at undervisningsministeriet i 1875 havde bestemt, at man i stedet for den gotisk skrift skulle gå over til den latinske. Dette vandt efterhånden indpas, men begge skrifttyper blev lært i overgangsperioden i slutningen af 1800-tallet.

I geografi havde læreren datidens lysbilledapparat nemlig et stereoskopapparat med 54 geografiske fotografier.

I regning benyttedes Chr. Hansens Hovedregningsbog.

Læreren forklarede biblen og det Ny Testamente med hjælp af bogen: Samtaler om den bibelske historie skrevet af en hr. Nissen.

Derudover fik lærte eleverne mange salmevers.

I historieundervisningen læste man flittigt B.S. Ingemann.

Lærerne skulle” vejlede børnene til ordentlig sang”. Det foregik i Kastrup med node- og syngetavler, foruden Thyregods: skolesangbog for små børn med melodier og tostemmige fædrelandssange og Baggesens tostemmige choraler.

Man får et indblik i datidens gymnastikundervisning, når man kigger på de redskaber der blev brugt. Undervisningen foregik udendørs på legepladsen, “når vejrliget tillader det”. Det adskiller sig ikke meget fra det man stadig finder i en gymnastiksal: en klatremaskine med rebstige, et glat og et knudetov, sjippetov, svingreb og et reb med sandpose. Desuden var der en springmaskine, en madras og et ligevægtsbræt.

Skolegang i Kastrup

Vi har desværre ingen erindringer der beskriver skolegangen på Kastrup skole for 100 år siden. Men til gengæld har Nina Lassen, datter af bankdirektør E.B. Petersen fortalt om sin skolegang i den private skole “Frøken Foltmanns skole” i Kastrup på den tid. Det følgende er uddrag af Nina Lassens barndomserindringer i bogen “Amagerbørn år 1900 fortæller” udgivet i 1981 af Lokalhistorisk Samling.

Skolen var en lille bygning med 3 skolestuer, der lå i enden af en lang længe, som endte i “smedepladsen”, som vi kaldte den. I den anden ende af “Smedepladsen” lå “Bomhuset”.

Forsiden vendte ud mod Alleen. Skolen var af røde mursten, de øvrige boliger var grå og triste.

Vi var 6 søskende i den lille skole. De fire ældste gik i samme klasse, den var ikke stor. Min yngre bror og jeg gik i en større stue. Vi havde dygtige lærere. Allerede som 9-årige lærte vi tysk og engelsk. Regnelæreren var også dygtig. Jeg sad nr. 1 indtil der kom en dreng i skolen, ham kunne jeg ikke hamle op med. Men jeg trøstede mig med, at jeg ikke var så langt bagefter ham. Min veninde var altid nr. sjok. Hun var ikke så interesseret i at læse og lære, men hun fandt på mange streger. Vi legede godt sammen.

I den mindste stue i skole, havde vi håndarbejde med en lærerinde, der var dygtig til at lære os at strikke og brodere. Vi gik som børn med lange uldne strømper, brune eller sorte. dem strikkede vi selv,

da vi blev større. Vi broderede også lyseduge og bakkesservietter. Før jul blev alle vore broderede sager vaskede og strøget. Så blev de lagt i en stor dækketøjskurv, og juleaften var vi glade for at have gaver til vor mor, som satte stor pris på de arbejder, vi selv havde lavet. Vor lærerinde bestyrerinden på skolen, frk. Foltmann, havde en meget dygtig tjenestepige, som ordnede det hele for os. Der var jo flere end os søskende, der havde frk. Nørregaard til håndarbejds lærerinde.

Aftenskoler

I skoleloven fra 1814 indførtes 7 års undervisningspligt. Samtidig blev der åbnet op for at den konfirmerede ungdom kunne få undervisning i regning og skrivning om vinteren 1 time 2 gange om ugen om vinteren. Det var gratis, og sognet skulle stille lokaler til rådighed, og den stedlige skolelærer skulle undervise.

I Tårnby kommune blev der i følge skolernes embedsbøger holdt aftenskole på Kastrup skole i 1890'erne. Her underviste lærer Lind "konfirmerede unge mennesker" i dansk og bogholderi 6 timer ugentligt. I 1895 noteres, at der var 20 elever. Et par år senere var der aftenskole "for den konfirmerede ungdom i vinterhalvåret" på Ullerup skole i årene 1903-1911. Skolens lærere underviste i dansk, skrivning, regning, håndgerning og gymnastik.

En anden mulighed for at dygtiggøre sig kom fra midten af 1800-tallet i form af højskoler.

Amager Højskole

Amager højskole blev oprettet i 1884 af lærer H.A. Brammer, der underviste på Tårnby skole. Han havde tidligere været forstander på og ejer af Søgård Højskole ved Vamdrup. Søgård højskole var oprettet af nogle godsejere, der her ville skabe en modvægt mod den grundtvigianske inspirerede Askov højskole. Om Søgård skrev højskoleforstander og politiker Sofus Høgsbro bl.a.: "Den

følger næppe højskolernes frie undervisningsmåde, men synes snarere at frygte den og den selvstændige ånd som derved næres af befolkningen.”

Om Brammer flyttede disse ideer med sig til Amager ved vi ikke meget om, men inventaret fra Søgård højskole fulgte med. Brammer købte i 1884 ejendommen Amager Landevej 241, der fra 1821-1848 havde været tinghus. Huset blev beboet af et ungt ægtepar fra København. Brammer boede med sin familie på Tårnby skole, hvor han udelukkende underviste drenge. Ellen Svenningsen har fortalt at Brammer ikke var særlig skrap. Dog ville han ikke have, at eleverne spiste i timerne. Når de gjorde det alligevel, smed Brammer brødet ud af vinduet. I skolegården gik en flok høns, der fik glæde af madderne.

Amager Højskole underviste udelukkende unge fra Amager, der var op til 30 elever. Drenge og piger blev undervist hver for sig og kun i vinterhalvåret. Pigerne blev undervist mandag, onsdag og fredag fra kl. 13-18, drengene fra kl. 14.30-19.30.

Brammer holdt en række foredrag rundt på øen bl.a om Chr. den 2 i St. Magleby

Amager Højskole fik en kort levetid, den eksisterede fra 1884-1894. Måske skyldtes det “ånden” bag skolen, eller at man ikke søgte den lokale højskole.

Bygningen blev herefter benyttet som restaurant, selvfølgelig med navnet “Højskolen”.

Glemmer du..

var der fiskerne Georg Frandsen, Johannes Theisen, Peter og Svend Nielsen, P. Kofod Hansen og Kristian Nielsen.

Til trods for lufthavnens placering i Maglebylille fik fiskerne alligevel dispensation til at anvende broen helt indtil 1952.

EKSPRORIERING

I 1920 indstillede en nedsat luftfartskommission, at den bedste placering for en civil flyveplads ville være Amagers østkyst ud for Maglebylille. Placeringen her ville "ikke gribe forstyrrende ind i udviklingsmulighederne for Københavns Havn". Kastrup Lufthavn blev vedtaget og staten gik i gang med at ekspropriere bl.a. 322 hektar jord fra gårdene Petersdal og Østergård. Staten overtog driften af Østergård, mens resten blev forpagtet til de tidligere ejere.

I midten af 1940'erne eksproprierede staten igen ejendomme i byen, men da lufthavnen først fik brug for en udvidelse 25 år senere, blev disse gårde forpagtet til de tidligere ejere. Den 15. oktober 1969 kom Kongens foged og satte de sidste 5-6 familier ud af de gamle slægstgårde.

FORENINGER

I Maglebylille var der flere foreninger bl.a en salonskytteforening, en jagtforening, og en syge-og begravelseskasse. Byens beboere var også medlemmer af foreninger, der samarbejdede på tværs af byerne i Tårnby kommune f.eks. et tærskeselskab, Amagerlands Producentforening og som det fremgår af fotografierne også Amager Skytteforening.

LANDSBYENS HISTORIE

Stednavnet Maglebylille optræder første gang i de historiske kilder i 1377. Men der findes fund fra oldtiden, der viser, at der allerede ca. totusind år inden da, havde boet mennesker her. I 1914 fandt man på Troldebakken eller Møllehøjen, som den også blev kaldt efter den ældste mølle, en stor gravhøj, der indeholdt 3 begravelsespladser fra både den ældre og den yngre stenalder. I 1921 fandt man yderligere 6 bronzealderhøje nord for "Troldebakken". En af højene på Petersdal viste sig at indeholde en helt speciel grav fra jernalderen. Disse udgravninger er omtalt i Sven Jans: Amagers oldtid.

I følge sagnet har Troldebakken navn efter nogle troldefolk der boede her. Højene hævdede sig hver juleaften på ildstøtter, så man her kunne se trolde danse. I den ene høj boede "Hyve-Trold". Når man kom forbi denne høj om natten, for man vild.

I 1600-tallet var der 17 gårde og 8 huse i byen heraf var 2 af gårdene fæstet af hollændere i St. Magleby. Under svenskekrigene blev hele landsbyen brændt ned. Byen var meget fattig. Mange af bønderne måtte låne penge af de rige hollandske naboer, der fik endnu flere gårde i byen i fæste. Gårdrækken lå i 1700-tallet på begge sider af byvejen fra Kastrup. Mod øst lå fælleden, brandkæret og lergravene, mens tofterne og haverne lå syd og vest for gårdene. Efter fælledens udskiftning i 1798 blev bl.a byens største gård Petersdal og Østergård opført.